

Analysis of the Titles of Persian Stories from 1357 to 1380 from an Aesthetic Perspective

Zeinab Heidarifard ¹ | Elyas Nooraie ^{2*} | Mousa Parniyan ³ |

Abdul Reza Naderifar ⁴

1. Ph.D. Candidate in Persian language and literature, faculty of Literature and Human Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: Zenab.h1000@gmail.com
2. Corresponding Author, Associate Professor in Persian language and literature, faculty of Literature and Human Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: nooraie@razi.ac.ir
3. Associate Professor in Persian language and literature, faculty of Literature and Human Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail m.parniyan@razi.ac.ir
4. Assistant Professor in Persian language and literature, faculty of Literature and Human Sciences, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: a.naderifar@razi.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 02/11/2024

Received in revised form:
15/12/2024

Accepted: 24/12/2024

Published online: 28/03/2026

Keywords:

aesthetic analysis,
fiction,
title,
The Sixties,
The Seventies.

As a linguistic phenomenon and the first channel of communication between the author of a work and the audience, and also as a component that reflects the context and the topic of any work at first glance, a title is of great importance, and naturally, this significance and influence is more remarkable on works of fiction than other literary fields. This is mostly due to their advantage of aesthetic capabilities and specific literary subtleties. Analyzing the titles from the aesthetic point of view opens several channels for the readers, including the field of concepts, linguistic implications, symbolic references, etc. Therefore, in the present article, the titles of 50 fiction works written between the years of 1350 and 1380 have been examined through grammatical, musical, and lexical triad from an aesthetic point of view using descriptive-analytical method, and on the basis of library studies. The result of this research in the grammatical field indicates that two-part noun groups, which are mainly used as adjectival and genitive constructions in titles, are applied more than other grammatical structures in the titles due to their greater impact on uncovering the semantic and code structures of the text. From a musical point of view, in the internal music section, the phonetic arrangement of long vowels and then the repetition of middle consonants are seen more than other industries in fiction titles. Besides, in the spiritual music section, allusion and imagery are respectively more observed, which in turn have helped effectively to create more phonetic balance, image creation, and finally lucidity of aesthetic angles. From the standpoint of the lexical layer, the titles with political-social approach and then mental and abstract titles have the highest frequency, and in this way, have shown a manifestation of authors' specific ideologies and emotions.

Cite this article: Heidari Fard, Z., Nooraie, E., Parniyan, M. & Naderifar, A.R. (2026). Analysis of the Titles of Persian Stories from 1357 to 1380 from an Aesthetic Perspective. *Research in Narrative Literature*, 15 (1), 83-112.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2024.11318.2023

Extended abstract

Introduction

The devotion of title is a linguistic phenomenon that serves as the primary channel of communication between the author of a work and the audience. As a result, the selection of a suitable title for literary works, particularly fiction, has become increasingly significant within the broad spectrum of modern literature. As a result, modernist authors and writers have carefully considered selecting titles that appropriately convey their ethical beliefs and worldview, especially in the post-revolutionary era. The author's thoughts and emotions are revealed through these titles. Analyzing story titles aesthetically allows one to delve into various topics, such as concepts, linguistic meanings, symbolic references, metaphors, similes, ironies, and more.

Methodology

The Primary concern of this study was to identify the aesthetic patterns in the titles of fifty important works published between 1978 and 2001. By looking at these titles, we hope to investigate the literary life of these 23 years from the perspectives of musicality, specific language and semantic focus principles, and rhetorical strategies. Several works have been chosen from each well-known author at random for examination because of the volume of fiction written during this time. As a result, the research methodology has been changed to a mixed-methods approach that uses inductive reasoning.

Results and Discussion

Three primary areas of linguistic analysis can be used for story titles: vocabulary, melody, and grammar. The bulk of titles from this era are made up of two-word noun phrases, according to a grammatical analysis. Since word juxtaposition has a big impact on meaning and intent, authors have probably taken advantage of this approach to make their titles more beautiful and powerful. Therefore, more than 60 percent of story titles in this period were used as descriptive and genitive compounds.

By using different kinds of internal music and melody, writers have been able to use words' secondary meanings to conjure particular ideas in addition to producing lovely and attractive melodies and sounds from the appearance of words. It's important to note that authors utilize long vowels more frequently because they have a higher auditory effect and serve rhetorical purposes that suit the reader's sensibility.

In the realm of spiritual music, it seems that the technique of allusion, due to its rich educational, mythological, and narrative background, along with the technique of metonymy, which appeals to the contemporary world's tendency towards brevity and ease of expression, has resonated more favorably with aesthetically inclined audiences and it is more compatible with the audience's aesthetic mind. Consequently, these techniques have garnered special

attention from writers.

Authors have improved the ability of words to express complex meanings, literary nuances, and traditions by utilizing a variety of linguistic methods in titles. This has raised the total linguistic effect.

Conclusion

As one of the most popular literary forms in the modern period, stories are important. They are important to look at their titles from different angles. Titles are worth mentioning for a number of reasons, including establishing a mental image associated with the theme, enhancing the story's trustworthiness, and setting it apart from other works. In general, both internal and external linguistic aspects have an impact on narrative titles. More precisely, especially in recent years, there is a substantial correlation between the titles of the works under analysis and the socio-political views, cultural background, and living conditions of the authors. This demonstrates that Iranian fiction writers have consistently strived to establish a strong connection between the title and the theme of their works, using aesthetic elements to create a more artistic form for the titles and thereby pique the reader's curiosity, attention, and interest.

تحلیل عنوان‌های داستان‌های فارسی از ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ از منظر

زیبایی‌شناختی^۱

زینب حیدری فرد^۱ | الیاس نورایی^{۲*} | موسی پرنیان^۳ | عبدالرضا نادری فرد^۴

۱. دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: zenab.h1000@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: nooraei@razi.ac.ir

۳. دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: m.parnian@razi.ac.ir

۴. استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

رایانامه: a.naderifar@razi.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

عنوان، در جایگاه یک پدیده زبانی و نخستین مجرای ارتباطی میان نویسنده یک اثر با مخاطبان و

همچنین به عنوان مؤلفه‌ای که در نگاه اول، زمینه و موضوع هر اثری را بازمی‌تاباند، از اهمیت بسیاری

برخوردار است و طبیعتاً این ارزشمندی و تأثیر بر روی آثار حوزه ادبیات داستانی به علت بهره‌مندی

از قابلیت‌های زیبایی‌شناختی و ظرافت‌های خاص ادبی چشمگیرتر از سایر حوزه‌هاست. تحلیل

عناوین از منظر زیبایی‌شناسی راه دستیابی به مجراهای متعددی از جمله حوزه مفاهیم، دلالت‌های

زبانی، اشارت‌های نمادین و ... را پیش روی خوانندگان می‌گشاید. از همین رو در این مقاله بر اساس

روش توصیفی - تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای، عناوین ۵۰ اثر داستانی نوشته شده مابین

سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ از منظر زیبایی‌شناختی و در ساحت‌های سه‌گانه دستوری، موسیقایی و

واژگانی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش در ساحت دستوری حاکی از آن

است که گروه‌های اسمی دوجزئی که عمدتاً به صورت ترکیب‌های وصفی و اضافی در عناوین به

کار رفته‌اند، به علت تأثیرگذاری بیشتر در زمینه کشف ساختارهای معنایی و رمزی متن بیش از سایر

ساخت‌های دستوری در عناوین به کار گرفته شده‌اند. از منظر موسیقایی و در بخش موسیقی درونی،

واج‌آرایی مصوت‌های بلند و سپس تکرار صامت‌های میانی و در بخش موسیقی معنوی نیز به ترتیب

تلمیح و مجاز بیش از سایر صنایع در عناوین داستانی به چشم می‌خورند که به نوبه خود در ایجاد

توازن آوایی بیشتر، حسن تصویرآفرینی و در نهایت پیدایی زوایای زیبایی‌شناسانه مؤثر عمل

کرده‌اند. از منظر لایه واژگانی نیز عناوین دارای رویکرد سیاسی - اجتماعی و سپس عناوین ذهنی و

انتزاعی بیشترین بسامد را به خود اختصاص داده و بدین گونه جلوه‌ای از ایدئولوژی‌های خاص

نویسندگان و عواطف آن‌ها را به نمایش گذاشته‌اند.

واژه‌های کلیدی:

داستان،

زیبایی‌شناسی،

عنوان داستان،

دهه ۶۰،

دهه ۷۰.

استناد: حیدری فرد، زینب؛ نورایی، الیاس؛ پرنیان، موسی و نادری فرد، عبدالرضا (۱۴۰۵). تحلیل عنوان‌های داستان‌های فارسی از

۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ از منظر زیبایی‌شناختی. *پژوهشنامه ادبیات داستانی*، ۱۵(۱)، ۸۳-۱۱۲.

حق مؤلف © نویسندگان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/rp.2024.11318.2023

۱. پیشگفتار

در قلمرو گسترده ادبیات، به‌ویژه در دوره معاصر و در گستره آفرینش و تحریر آثار ادبی، اعم از داستان‌نویسی و... مسئله تعیین عنوان از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ چراکه مسئله عنوان‌گذاری یک پدیده زبانی است که نخستین مجرای ارتباطی میان نویسنده یک اثر با مخاطبان به شمار می‌رود، همچنین عنوان به‌منزله مؤلفه‌ای شناخته می‌شود که در نگاه اول، زمینه و موضوع هر اثری را باز می‌تاباند. کاربرد عنوان برای یک اثر ادبی تنها در زمینه نامگذاری، برجسته یا متفاوت کردن آن از دیگر آثار همان حیطه علمی یا فرهنگی نیست؛ بلکه عنوان در جایگاه خود دستاوردی است که نشان از برآیندها و کارکردهای قراردادی زبان است تا مخاطبان به واسطه آشنایی با آن بتوانند از پیوندهای باطنی متون آگاهی و معرفت حاصل کنند.

تأثیر جایگاه عنوان بر روی آثار حوزه ادبیات به ویژه ادبیات داستانی تا حدی است که نویسندگان معاصر هیچ‌یک از آثار خود اعم از داستان‌های کوتاه و بلند و انواع رمان‌ها را بدون عنوان‌بندی به جامعه مخاطبین ارائه نمی‌کنند. با توجه به این نکته اکثر ادیبان و نگارندگان عرصه نوگرایی در دوران انقلاب اسلامی و پس از آن در گزینش و گلچین کردن بهترین عناوین برای آثار خود، حساسیت و دقت نظر بسیاری به خرج داده تا بتوانند با انتخاب عناوینی زیبا و در عین حال سنجیده و پرمغز بخشی از جهان‌بینی، رسالت اخلاقی و دورنمای فکری خود را به خوانندگان انتقال دهند. این مسئله در حوزه ادب داستانی معاصر به علت بهره‌مندی از قابلیت‌های زیبایی‌شناختی و ظرافت‌های خاص ادبی از اهمیت بیشتری برخوردار است؛ چراکه عرصه نوآوری و ابتکار برای سرشت هنرپذیر و هنرپرداز نویسندگان با توجه به تحولات عمیق سیاسی - اجتماعی با وسعت و فراخنایی گسترده‌تر فراهم است.

بررسی ساختاری^۱ انواع داستان‌ها و رمان‌های معاصر فارسی از منظر عنوان‌شناسی و ارائه تحلیل‌هایی در ارتباط با ابعاد زیباشناختی و ادبی آن‌ها در دوره‌ای که هم‌زمان با پیروزی انقلاب اسلامی آغاز می‌شود و تداوم آن در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ که آغاز دوران تکثر و پسامدرن در ادبیات معاصر ایران است، فرصتی فراهم می‌آورد تا پشتوانه‌ها و ذخایر فرهنگی ادبیات معاصر خود را بهتر بشناسیم و از چشم‌اندازی که کمتر مورد توجه واقع شده آن‌ها را بکاویم؛ چراکه به واسطه زیبایی‌شناسی عناوین راه دستیابی به مجراهای متعددی از جمله حوزه مفاهیم، دلالت‌های زبانی، اشارت‌های نمادین، تمثیل‌ها،

تشبیه‌ها، رموز و کنایات و ... پیش روی مخاطبان گشوده خواهد شد.

با توجه به مطالبی که ذکر شد، در این پژوهش کوشیده‌ایم که از طریق آشکارسازی ساختارهای زیبایی‌شناسی عناوین ۵۰ اثر شاخص در بازه زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰، حیات ادبی این دوره ۲۳ ساله را علاوه بر فنون و شگردهای بلاغی به لحاظ موسیقی و برخی اصول برجسته‌ساز زبانی و معنایی بررسی کنیم. گفتنی است که با توجه به کثرت آثار داستانی نوشته شده در این دوره، سعی شده است که از هر نویسنده برجسته، چندین اثر به طور تصادفی انتخاب شده و تحلیل و واکاوی شود.

به همین منظور طی پژوهشی از نوع کمی و کیفی، از استدلال‌های استقرایی به منزله روشی تحقیقی برای اجرای فرایندهای پژوهشی بهره برده ایم. عنوان‌هایی که در این مقاله استفاده شده‌اند عبارتند از: سیندخت، بافته‌های رنج، دکتر بکتاش، آنتینوس دلاور، افسانه بنی‌طی، آواز کشتگان، رازهای سرزمین من، آزاده خانم و نویسنده‌اش (آشویتس خصوصی دکتر شریفی)، بعد از عروسی چه گذشت، چاه به چاه، بوی جوی مولیان، اگر قره قاج نبود، دبستان کردستان، پارچه سلیکا هدیه گرگین‌خان، خودم کاشته‌ام، قصه ما به سر رسید، شیران روبه‌مزاج، ماجرای دهشتناک کلمه که، بارگاه شاهانه، خاک حاصلخیز، چته‌ها، سال‌های بنفش، ریشه در اعماق، نشانه‌های صبح، شیرزاد، به کی سلام کنم، جزیره سرگردانی، ساریان سرگردان، کیدالخانین، متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد، تاتار خندان، آشفته‌حالات بیدار بخت، صداخونه، اسکندر و سمندر در گردباد، پادگان خاکستری، ما فقط از آینده می‌ترسیم، چندین هزار و یکشب، اهل غرق، دل فولاد، جمعه خاکستری، پاجوش، توشای پرنده غریب زاگرس، گیوتین، پر سیم‌رخ، سایه‌روشن، یوزپلنگانی که با من دویده‌اند، آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من، کشتزار استخوان‌های سهراب، روز اسب‌ریزی و استخری پر از کابوس پرسش اصلی این پژوهش این است که بین عناوین آثار داستانی با حوزه زیبایی‌شناسی ادبیات چه پیوندی برقرار است و پرکاربردترین عناصر زیبایی‌شناسی در عناوین داستانی کدامند؟

۲. پیشینه پژوهش

مسئله عنوان‌گذاری برای انواع آثار ادبی و بررسی اهمیت و جایگاه ویژه آن در ادبیات معاصر ایران، از پژوهش‌های نوین و نوخاسته‌ای است که کمتر مورد توجه واقع شده و پیشینه چندانی نمی‌توان برای آن جست؛ با این حال پژوهش‌های زیر در ارتباط با مسئله پژوهش حاضر انجام شده است:

- ابراهیم محمدی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله «تحلیل تطبیقی عنوان داستان در آثار صادق هدایت و زکریا تامر^۱» با خوانشی تطبیقی تلاش نموده‌اند که برجسته‌ترین مؤلفه‌های درون‌متنی و برون‌متنی را که در شیوه عنوان‌گذاری داستان‌های صادق هدایت و زکریا تامر-از پیشگامان داستان‌نویسی در ادبیات سوریه- تأثیرگذار بوده است استخراج کنند.

- عماد خلف (۱۳۹۶) در رساله «نظریه عنوان در رمان معاصر عربی و فارسی» ابتدا به ارائه تعاریفی از عنوان، کارکردهای عنوان و اهمیت آن به لحاظ طراحی روی جلد، گزین‌گویه‌ها و سرآغاز متن پرداخته است. او سپس دگرذیسی‌های عناوین دو رمان معاصر فارسی و عربی از عباس معروفی و ابراهیم الکوئی^۲، نویسنده لیبیایی را مورد بررسی قرار داده است.

- شیوا شعبانی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه «بررسی و تحلیل عنوان نشریات فارسی از آغاز تا سال ۱۳۲۰» پس از ارائه کلیاتی پیرامون مبانی نظری و نگاهی کلی به تاریخچه مطبوعات در ایران، به بررسی اوضاع اجتماعی و سیاسی سلسله قاجار تا سال ۱۳۲۰ ه.ش، اهمیت مطبوعات و سرآغاز دوران شکل‌گیری آن پرداخته است؛ سپس عناوین نشریات دوره مد نظر خود را به لحاظ ویژگی‌های زبانی مورد بررسی قرار داده است؛ با این وجود یافته‌های حاصل از این پژوهش نمی‌تواند در حوزه ادبیات داستانی معاصر مصداقی داشته باشد.

- امین بنی‌طالبی و مسعود فروزنده (۱۴۰۰) در مقاله «کارکردهای عنوان داستان در داستان‌های کوتاه ایرانی با تکیه بر داستان کوتاه‌نویسان شاخص پیش از انقلاب اسلامی» به تبیین کارکردهای تعدادی از عناوین داستان‌های کوتاه پرداخته‌اند و به این نتیجه دست یافته‌اند که عناوین توصیف‌کننده محتوا بیش از عناوینی که صرفاً به قالب یا فرم اثر اشاره دارند مورد اقبال نویسندگان واقع شده‌اند. همچنین شگردهایی چون هنجارشکنی و جهان‌شمولی در عنوان به ویژه پس از دوره کودتا در میان داستان‌نویسان کاربرد گسترده پیدا کرده‌اند.

- ساناز خوش‌حساب (۱۴۰۰) در رساله «تحلیل جامعه‌شناختی و ادبی عنوان داستان‌های فارسی از ۱۳۳۲-۱۳۵۷» به بررسی انعکاس محتوا و مضمون آثار داستانی در هیأت عناوین داستان‌ها از منظر جامعه‌شناسی و ادبی، از آغاز دوره کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ تا سرآغاز پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ پرداخته است؛ اما در پژوهش فعلی عناوین داستانی از ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ از منظر

1. Zakariya Tamir
2. Ebrahim Alkowny

زیبایی‌شناختی مورد نظر قرار خواهد گرفت که سبب تمایز پژوهش فعلی با رساله مذکور خواهد بود. چنان‌که دیده شد پژوهش‌های نام‌برده نمی‌توانند پاسخ‌گوی مسئله جستار حاضر باشند؛ چراکه علاوه بر تفاوت رویکردها و دیدگاه‌ها از منظر بازه زمانی مورد پژوهش نیز اشتراکی میان آنها یافت نمی‌شود. بنابراین گزینش ادبیات داستانی معاصر از این منظر موضوعی تازه است که بهتر می‌تواند ما را در بحث زیبایی‌شناسی عناوین داستانی به نتیجه مطلوب برساند.

۳. تحلیل زیبایی‌شناختی^۱ عناوین^۲ داستان‌ها

با توجه به آن که ادبیات داستانی، یکی از زیرشاخه‌های هنر شناخته می‌شود و هر شاخه‌ای از هنر مقتضی ابعادی از زیبایی است، از همین‌رو هر اثر داستانی را با توجه به جنبه زیبایی‌شناختی آن نیز می‌توان مورد پژوهش قرار داد. هدف هر هنرمند از جمله نویسنده آثار ادبی، زیبایی‌آفرینی و سهم دریافت‌کنندگان هنر، لذت ادبی متأثر از درک و دریافت زیبایی است. ادبیات داستانی یکی از انواع ادبی اصیل و ارزشمند در ادب فارسی است که در سرزمینی سرشار از هنر ریشه دوانیده و از منظر هم‌نشینی زبان و تخیل و آفرینش روشی همخوان، قابلیت انتقال عواطف و تجربیات زیبایی‌شناختی را دارد. در باب اهمیت مسئله زیبایی‌شناسی باید به یاد داشت که غنای اطلاعات و انواع دانش‌ها و علوم در یک اثر به تنهایی کافی نیست؛ بلکه غنای روش آن نیز ضروری است. به دیگر سخن به محتوای عالمانه کتاب نمی‌توان بسنده کرد، بلکه عرضه روشمندان آن را نیز نباید فراموش کرد. هزار نکته باریک‌تر ز مو اینجاست؛ چراکه «عرضه فکر کمتر از خود فکر نیست. یک نویسنده هرچه معلومات و دلیل و استناد در دست داشته باشد، اگر آن‌ها را در قالبی مناسب و اصیل و پرجاذبه عرضه نکند، اثری چندان نخواهد داشت» (حکیمی، ۱۳۶۰: ۷۸).

برخی از پژوهشگران، مفاهیم و معانی را همچون ریگ‌هایی در نظر می‌گیرند که به طور فراوان در همه مکان‌ها و در نزد همه اشخاص قابل یافت هستند. در این صورت می‌توان این‌گونه استنتاج کرد که هنر واقعی هر شاعر و نویسنده‌ای در سیاق و اسلوب بیان آن‌ها و هنر داستان‌پردازان در نمایاندن بافتار و ساختمانی هنرورانه و نظام‌مند از مفاد داستانی تجلی می‌یابد. بررسی و تحلیل تاریخچه زیبایی‌شناسی ادبیات در منطقی می‌گنجد که «لذت» و «سودمندی» از بنیادهای آن است. آن‌که به ادبیات روی

می‌آورد و درباره آن تحقیق می‌کند می‌بایست این هر دو عامل را در ارتباط و ترکیب با یکدیگر بپذیرد تا دچار بیراهه نشود.

بنابراین اگر منتقدان و سخن‌سنجان پیش از تحلیل متن اصلی به پژوهش‌های زیباشناسی درباره عنوان پردازند، به نتایج دقیق‌تر و مستندتری دست خواهند یافت؛ چراکه عنوان کلید گشاینده قفل‌هایی است که از طریق نمادها و رمزگان‌های ادبی برمتون زده شده‌است. امروزه در تحلیل عوامل زیبایی‌آفرین یک متن ادبی، سعی می‌شود از تمامی شگردهایی که موجب بلاغت و زیبایی یک متن شده‌اند از بلاغت کلاسیک تا بلاغت مدرن - که تقریباً بدون مرزبندی مشخصی است - بهره گرفته شود. از همین‌رو ما نیز در این پژوهش تلاش نموده‌ایم تا به روشی توصیفی - تحلیلی عناوین ۵۰ اثر داستانی را از منظر ساختاری و در سه ساحت دستوری، موسیقایی و واژگانی بررسی کنیم.

۳-۱. تحلیل ساختاری (دستور، موسیقی و واژگان)

عنوان‌های داستانی را به لحاظ انواع زیبایی‌های زبانی می‌توانیم در بخش‌های دستوری، موسیقایی و واژگانی به طور مجزا بررسی نماییم.

۳-۱-۱. دستور

با توجه به بررسی‌ها و آمارگیری‌های انجام شده، بالاترین تعداد عناوین داستان‌های این دوره را گروه‌های اسمی دوجزبی به خود اختصاص داده‌اند. عناوین دارای ساختار پیوندی نیز با کمترین تعداد فراوانی در جایگاه آخر این رده‌بندی قرار می‌گیرند:

* گروه‌های یک‌جزیبی: در میان عناوین داستان‌ها، تنها ۵ عنوان به صورت گروه‌های اسمی یک‌جزیبی به کار رفته‌اند که عموماً بیانگر اسامی خاص هستند. این تعداد دربرگیرنده ۱۰ درصد از مجموع کل عناوین هستند. مانند: «سیندخت»، «شیرزاد»، «چته‌ها»، «پاجوش» و «گیوتین»^۱.

* گروه‌های دوجزبی: ۲۰ عنوان از مجموع ۵۰ عنوان مورد پژوهش به صورت گروه‌های دوجزبی آمده‌اند که با اختصاص دادن ۴۰ درصد از آمار عناوین به خود، در صدر این تقسیم‌بندی‌ها قرار می‌گیرند. مانند:

«بافته‌های رنج»، «آواز کشتگان»، «دبستان کردستان»، «جمعه خاکستری»، «سال‌های بنفش» و ...

* گروه‌های سه‌جزیبی: عناوین سه‌جزیبی با اختصاص دادن ۸ عنوان از تعداد کل عنوان‌ها به خود پس

از گروه‌های دوجزبی، از لحاظ فراوانی در جایگاه دوم قرار می‌گیرند و شامل ۱۶ درصد از مجموع عناوین می‌شوند. مانند:

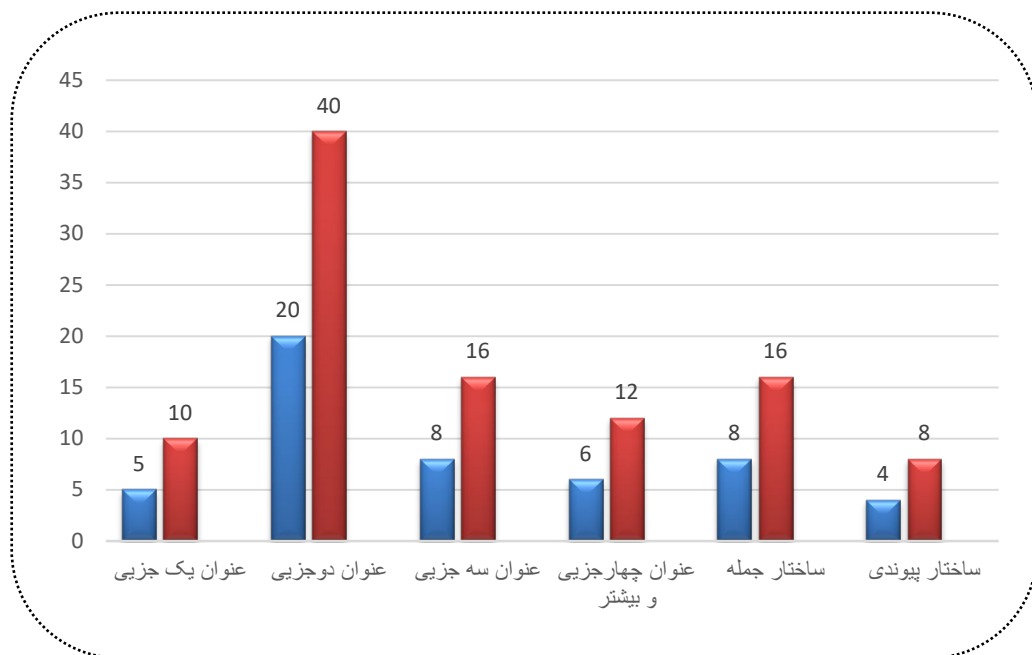
«رازهای سرزمین من»، «بوی جوی مولیان»، «شیران روبه مزاج»، «کشتزار استخوان‌های سهراب» و ...
 * گروه‌های چهارجزیبی و بیشتر: در ۶ مورد از عناوین شاهد گروه‌های اسمی چهار و پنج‌جزیبی هستیم که با قرار گرفتن در رتبه سوم، ۱۲ درصد از کل آراء را به خود اختصاص داده‌اند. مانند:
 «آشویتس^۱ خصوصی دکتر شریفی»، «پارچه سلیکا^۲ هدیه گرگین خان»، «توشای پرنده غریب زاگرس»، «ماجرای دهشتناک کلمه که» و ...

* ساختار جمله‌ای: ۸ مورد از عناوین نیز با ساختاری جمله‌گون به کار رفته‌اند و همچون گروه‌های سه‌جزیبی، ۱۶ درصد از کل عناوین را شامل می‌شوند. جملات خبری، پرسشی و انکاری از جمله شیوه‌های جمله‌سازی در این عناوین هستند. مانند:
 «به کی سلام کنم؟»، «بعد از عروسی چه گذشت»، «قصه ما به سر رسید»، «یوزپلنگانی که با من دویده‌اند»، «ما فقط از آینده می‌ترسیم» و ...

* ساختار پیوندی: تعداد عناوینی که ساختار پیوندی را به خود اختصاص داده‌اند به نسبت گونه‌های دیگر عناوین، کمتر توسط نویسندگان به کار رفته‌اند و تنها در ۴ عنوان - ۸ درصد عناوین - دیده می‌شوند. مانند:

«اسکندر و سمندر در گردباد»، «آزاده خانم و نویسنده‌اش»، «آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من»، «چندین هزار و یکشب».

در زبان فارسی از پیوندهایی چون «حرف واو، چون، زیرا، اگر، حتی و ...» برای عطف و ایجاب مشارکت چند چیز در حکمی استفاده می‌کنند که البته در میان عناوین داستانی بررسی شده از میان پیوندهای عطف تنها با «حرف واو» مواجه می‌شویم. به نظر می‌رسد کاربرد عناوینی این چنین سبب برجسته‌سازی، زیبایی‌آفرینی، تجانس یا تباین در عنوان داستان‌ها شده و از این منظر می‌تواند در جلب نظر خوانندگان مؤثر واقع شود.

نمودار ۱: بررسی دستوری ساختار عناوین (منبع: یافته‌های پژوهش)

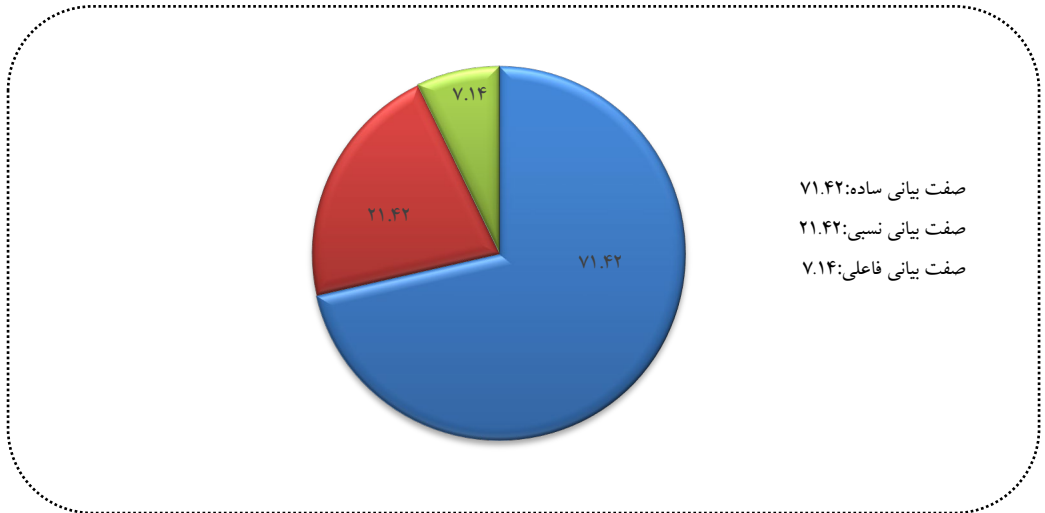
در ادامه بررسی‌های دستوری باید خاطر نشان کرد که بیش از نیمی از عناوین داستانی، یعنی ۶۲ درصد از مجموع عناوین به شکل ترکیبات وصفی یا اضافی به کار رفته‌اند. از مجموع ۳۱ عنوان در ۱۴ عنوان شاهد ترکیب وصفی و در ۱۷ عنوان نیز شاهد ترکیب اضافی هستیم؛ البته لازم به ذکر است که برخی عناوین سه جزئی و بیشتر، از دو ترکیب اضافی، دو ترکیب وصفی یا یک ترکیب اضافی و یک ترکیب وصفی ساخته شده‌اند.

* ترکیبات وصفی

در هر ۱۴ عنوانی که به صورت ترکیب وصفی آمده‌اند، از صفات بیانی استفاده شده است که اقسام آن نیز به ترتیب فراوانی به شرح زیر است:

- صفت بیانی ساده: ۱۰ مورد صفت بیانی ساده در میان عناوین دیده می‌شود. مانند: «آنتینوس^۱ دلاور»، «خاک حاصلخیز»، «سال‌های بنفش»، «ساریان سرگردان» و ... البته گفتنی است که در ساختار یکی از عناوین، از دو ترکیب وصفی مقلوب نیز بهره برده شده است: «آشفته‌حالان بیدار بخت».

- صفت بیانی نسبی: در ترکیب ۳ مورد از عناوین از صفت بیانی نسبی استفاده شده است: «آشویتس خصوصی دکتر شریفی»، «بارگاه شاهانه» و «جزیره سرگردانی».
- صفت بیانی فاعلی: تنها ۱ مورد از عناوین به صورت صفت بیانی فاعلی به کار رفته است: «تاتار خندان».

نمودار ۲: بررسی انواع ترکیب‌های وصفی (منبع: یافته‌های پژوهش)

* ترکیبات اضافی

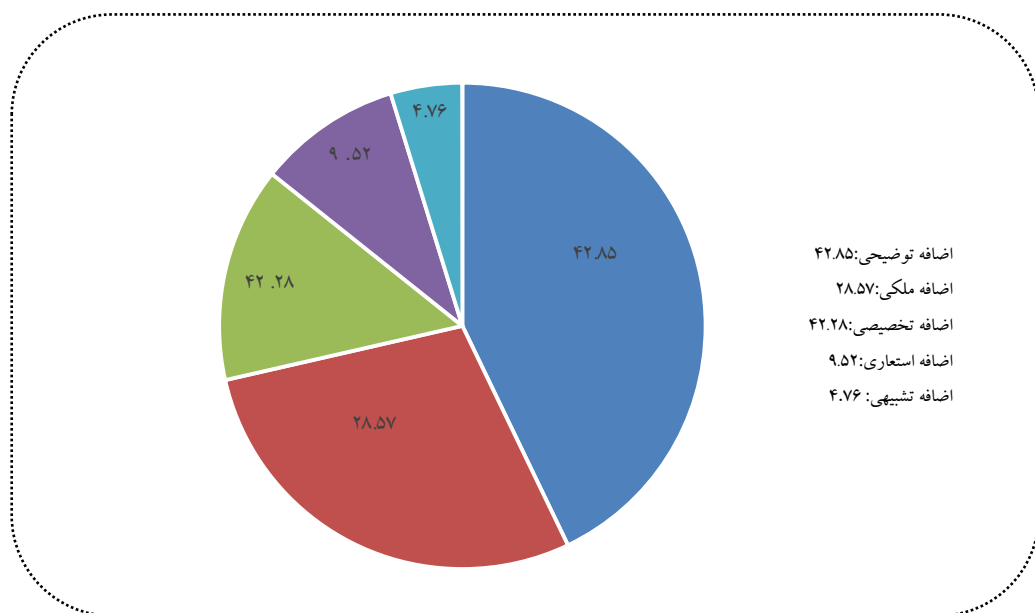
در بررسی اقسام ترکیبات اضافی با ۵ نوع اضافه روبه روییم که مجموعاً ۰/۵۴ از کل عناوین را شامل می‌شوند:

- اضافه توضیحی: بالاترین تعداد ترکیب‌های اضافی، مختص اضافه توضیحی است که در ۹ مورد شاهد به کارگیری آن هستیم: «ماجرای دهشتناک کلمه که»، «پارچه سلیکا هدیه گرگین خان»، «دبستان کردستان»، «نشانه‌های صبح».

ترکیب وصفی اضافه توضیحی اضافه توضیحی اضافه ملکی

- اضافه ملکی: پس از اضافه توضیحی به ترتیب فراوانی شاهد به کارگیری ۶ مورد اضافه ملکی در میان عناوین هستیم: «افسانه بنی طی»، «رازهای سرزمین من» (۲ مورد)، «قصه ما به سر رسید»، «کیدالخائنین».

- اضافه تخصیصی: ۳ مورد اضافه تخصیصی نیز در میان عناوین مشاهده می‌شود: «آواز کشتگان»، «آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من»، «کشتزار استخوان‌های سهراب»
- اضافه استعاری: در ۲ عنوان با اضافه استعاری روبه‌رویم که در یکی از آن‌ها اضافه با تشخیص نیز همراه است: «بافته‌های رنج، کشتزار استخوان‌های سهراب»
- اضافه استعاری
- اضافه تشبیهی: این نوع از اضافه نیز تنها در ۱ مورد از عناوین به کار رفته است: «دل فولاد».

نمودار ۳: بررسی انواع ترکیب اضافی (منبع: یافته‌های پژوهش)

۳-۱-۲. موسیقی

بررسی‌های موسیقایی یا آوایی، چگونگی به‌کارگیری واحدهای آوایی (صدا، آهنگ) را در جایگاهی زبان‌شناختی مورد پژوهش قرار می‌دهند؛ افزون بر آن ارزشمندی و تأثیر دگرگونی‌های آوایی تنها به عناصر ظاهری زبان منحصر نمی‌شوند، بلکه ساختار معنوی جمله و موسیقی‌های نحوی الفاظ نیز در آن اهمیت پیدا می‌کنند. «درحقیقت مجموعه عواملی که واژگان و عبارات را به اعتبار بخشیدن آهنگ و توازن امتیاز می‌بخشند و از رهگذر نظام موسیقایی سبب رستخیز کلمه‌ها و تشخیص واژه‌ها در زبان می‌شوند، می‌توان گروه آوایی یا موسیقایی نامید.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۶۸: ۷)

هر چند برخی از سطوح موسیقایی از جمله موسیقی بیرونی و موسیقی کناری که به بررسی وزن و قافیه و ردیف می‌پردازند، تنها در حوزه شعرکاری دارند، اما از طریق موسیقی درونی متن (بررسی انواع تکرار شامل هم‌حروفی و هم‌صدایی) و موسیقی معنوی (انواع هماهنگی‌های معنوی) می‌توان لایه‌های دیگری از توازن آوایی یا موسیقایی در نثر را بررسی کرد.

به عبارت دیگر، نویسنده در این دو بخش از موسیقی با بهره‌گیری از آواها و مفاهیم نهفته در آنها، بافت موسیقایی ویژه‌ای را ترسیم کرده و پرده‌ای آهنگین و دلکش را پدید می‌آورد که گاه این موسیقی و نغمه از آواها و صورت ظاهری لغات به گوش می‌رسد و گاه در معانی ثانویه، هماهنگی‌ها یا تقابل‌های معنایی و تصاویر پنهان در الفاظ نمود می‌یابد و موسیقی را در دو بخش موسیقی درونی و موسیقی معنوی خلق می‌کند.

۳-۱-۲-۱. موسیقی درونی

موسیقی درونی یکی از عناصر مهم در خلق آهنگ است که نویسندگان با استفاده از این تکنیک می‌توانند کلامی آهنگین و موزون ایجاد کنند. برخی موسیقی درونی را مهم‌ترین قلمرو موسیقایی دانسته‌اند و معتقدند «استواری، قدرت هماهنگی و مبانی زیباشناسی نظم و نثر در همین نوع از موسیقی نهفته است.» (همان: ۳۹۲)

این نوع موسیقی به چگونگی چینش حروف، حرکات کلمات و مقاطعی بستگی دارد که مبدع اثر هنری، با استفاده از قدرت زبانی و آشنایی با دقایق موسیقی و همچنین ذوق و قریحه خود و با تکیه بر اسالیب و سبک‌های متعددی که در اختیار دارد، در خلق آن دست می‌یازد. «بررسی و پژوهش آواشناسی از نخستین گام‌ها برای ورود به متن ادبی و فهم و درک ارزش‌های زیباشناسی آن به شمار می‌رود؛ چرا- که صدا جزء اصلی زبان است که متن ادبی از آن شکل می‌گیرد.» (شمیسا، ۱۳۹۳: ۲۲۴)

این کار علاوه بر آن که کمک شایانی به فهم دقیق متن ادبی و پیدایی زوایای زیبایی‌شناسانه آن می‌کند، منجر به کشف روحیات صاحب اثر و عواطف مندرج در متن می‌شود؛ عواطفی که مبدع و مؤلف را به انتخاب آهنگ و آوایی مناسب و در نهایت سیمایی دلپذیر به ویژه برای عنوان داستان وامی‌دارد تا بر حسن تصویرآفرینی متن افزوده و به این ترتیب در جذب مخاطب و توجه بیشتر وی مؤثر افتد. اقسام هم‌حروفی و هم‌صدایی را می‌توان به صورت‌های زیر به کار برد:

* تکرار صامت آغازین

در این شیوه، نویسنده به تکرار یکی از حروف صامت (هم‌خوان) در ابتدای واژگان نزدیک به هم

می‌پردازد تا بر موسیقی الفاظ بیفزاید. این شیوه از هم حروفی را در ۶ مورد از عناوین می بینیم:

* «س» در «ساربان سرگردان»

* «چ» در «چاه به چاه»

* «ر» در «روز اسب‌ریزی»

* «م-ب» در «متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد»

* تکرار صامت

این نوع تکرار از رایج‌ترین شیوه‌هایی است که معمولاً در آن یک یا چندین صامت به گونه‌ای نامنظم در ابتدا، میانه یا انتهای واژگان تکرار می‌شوند. این شیوه از واج آرایی در ۱۱ عنوان مشاهده می‌شود:

* «ن» در «آزاده خانم و نویسنده‌اش» و «متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد»

* «ک» در «ماجرای دهشتناک کلمه که»

* «ن-ر» در «آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من»

* «س-ص» در «قصه ما به سر رسید»

* «س-ن-د-ر» در «اسکندر و سمندر در گردباد»

* تکرار مصوت

در این روش برخلاف نمونه پیشین، تعداد قابل توجهی از مصوت‌ها- عموماً مصوت‌های بلند- در جای جای واژگان به کار می‌روند و بر موسیقی و توازن کلمات می‌افزایند. این شیوه پربسامدترین نوع تکرار از اقسام موسیقی درونی است که در ۲۱ عنوان به کار رفته است:

* تکرار مصوت بلند «آ» با بیشترین بسامد: در «آواز کشتگان»، «آزاده خانم و نویسنده‌اش»، «ساربان

سرگردان»، «کشتزار استخوان‌های سهراب»، «آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من».

* تکرار مصوت بلند «ی»: «آشویتس خصوصی دکتر شریفی»، «یوزپلنگانی که با من دویده‌اند».

* تکرار مصوت بلند «و»: «بوی جوی مولیان».

* تکرار مصوت کوتاه-: «بعد از عروسی چه گذشت»، «اگر قره قاج نبود».

* تکرار مصوت کوتاه-: «ماجرای دهشتناک کلمه که»، «کشتزار استخوان‌های سهراب»، «توشای پرندۀ

غریب زاگرس»

* تکرار صامت پایانی

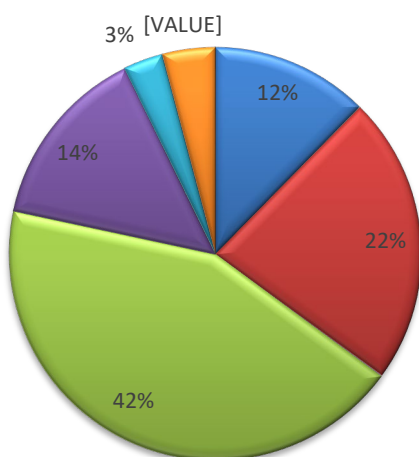
این شیوه از توازن آوایی هنگامی به وجود می‌آید که یک صامت تنها در انتهای چندین واژه توسط نویسنده تکرار شود. این شیوه از تکرار آوایی نیز در ۷ مورد از عناوین دیده می‌شود:

- «ن» در «رازهای سرزمین من» و «دبستان کردستان».
- «ه» در «چاه به چاه».
- «م» در «خودم کاشته‌ام».
- «ک - ن - د» در «متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد».

* تکرار مصوت و صامت پایانی

شیوه دیگری از تکرار آواها در عناوین وجود دارد که از ترکیب یک مصوت و یک صامت در پایان واژه به وجود می‌آید. این شیوه کم‌کاربردترین شکل تکرار آوایی در میان عناوین است که تنها در ۳ مورد به کار گرفته شده است:

- «اه» در «چاه به چاه»
- «آم» در «خودم کاشته‌ام»
- «ان» در «ساریان سرگردان»

تکرار صامت آغازین: ۱۲٪
 تکرار صامت: ۲۲٪
 تکرار مصوت: ۴۲٪
 تکرار صامت پایانی: ۱۴٪
 تکرار مصوت و صامت پایانی: ۳٪
 سایر: ۴٪

۳-۱-۲. موسیقی معنوی

موسیقی معنوی با به کارگیری تناسب در حوزه معنا و بهره بردن از آرایه‌های بدیعی (لفظی - معنوی) به وجود می‌آید؛ یعنی «همان‌گونه که تقارن‌ها و تضادها و تشابهات درحوزه آوایی زبان، موسیقی اصوات را پدید می‌آورد، همین تقارن‌ها و تشابهات و تضادها درحوزه امور معنایی و ذهنی، موسیقی اصوات را سامان می‌بخشد.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۶۸: ۳۹۳)

گفتنی است که هرگاه صوت و آوا، معنای واژگان را تعدیل و تقویت کند و نویسنده سعی کند با تغییر کیفیت‌های آوایی، معنای ثانویه و تصاویری بیافریند که از درون بدرخشند، این جاست که آوا در ارتباط با معنا قدرت می‌گیرد. به عبارت دیگر «زمانی که آهنگ صوتی برمنطق زبان برتری می‌یابد و زبان از قید صوت محض به تقویت معنا تبدیل می‌شود، موسیقی معنوی پدید می‌آید و شکی نیست که شاعر و نویسنده برای ایجاد آهنگ در اثر خویش برد و ارزش شنوایی و معنوی متمرکز می‌شوند و ارزش نهفته در خاصیت صوت فیزیکی واژگان را با تکرار یا تقابل یا مجاورت آشکار می‌کنند.» (ریچارد، ۱۳۸۱: ۲۳۸)

عواملی مانند تناسب، تکرار، تضاد و ... در حوزه بدیع لفظی به همراه سایر عوامل موسیقی‌آفرین همچون تشبیه، کنایه، استعاره و ... در حوزه بدیع معنوی یا همان صور خیال با ایجاد هماهنگی و تناسب هم در لفظ و هم در معنا، آهنگ درونی و معنوی واژگان را از دو جهت موسیقی اصوات و موسیقی معانی شکل می‌دهند:

* تشبیه

در این شیوه، موسیقی معنوی یا همخوانی و سازگاری معنایی به تبع متشابه کردن امور یا ایجاد همانندی میان آن‌ها با یکدیگر ایجاد می‌شود. «این‌گونه شگردها باعث می‌شوند که کلام، مخیل و تصویری شود یا از صورت مستقیم و یک‌بعدی به صورت غیرمستقیم و چندبعدی درآید و از زبان عادی فاصله بگیرد. به هر حال تشخیص کلمات به وسیله برجسته کردن تناسبات معنایی، مکث در روانی، ایجاد اعجاب و ... - به ویژه در عنوان داستان - حواس خوانندگان را به خود جلب می‌کند و او را به جنبه‌های زیباشناختی کلام رهنمون می‌شود.» (شمیسا، ۱۳۸۱: ۱۰۱)

در میان عناوین داستانی منتخب، تشبیه از صنایع بدیعی کم‌کاربرد است که تنها در ۲ عنوان دیده می‌شود:

* دل فولاد (کلید داستان راجع به بانویی است که رفتارهای ناشایست همسر و پدرش را با دلی

فولادین تحمل می‌کند و بعدها به نویسنده‌ای مشهور تبدیل می‌شود).

* سبز مثل طوطی، سیاه مثل کلاغ

* استعاره

استعاره از پرکاربردترین صنایع در بدیع معنوی است که حتی می‌توان آن را تأثیرگذارترین صورت خیال دانست. این تأثیرگذاری بدان سبب است که «شاعر یا نویسنده به وسیله استعاره به همه چیز جان می‌بخشد و لطف و ظرافت عطا می‌کند؛ به حیوانات زبان بیان نسبت می‌دهد و به اشیاء بی روح، حس و حرکت.» (زرین کوب، ۱۳۸۱: ۷۱) یکی از اصلی‌ترین کارکردهای استعاره به‌ویژه در عناوین داستانی آن است که می‌تواند تصویر را در خلاصه‌ترین حالت نمایش دهد و علیرغم کوتاهی لفظ در عنوان، معانی بسیاری را منتقل کند.

در ۷ مورد از عناوین داستانی مدنظر، استعاره -در هر دو شکل مصرحه و مکنیه- به کار رفته است:

- استعاره مصرحه (۵ مورد): «نشانه‌های صبح»، «چته‌ها»، «سال‌های بنفش»، «جزیره سرگردانی» و «پاجوش».
- استعاره مکنیه (۲ مورد): «بافته‌های رنج»، «آواز کشتگان».

* کنایه

کنایه از دیگر صنایعی است که برخی از نویسندگان در عنوان‌گذاری داستان‌های خود از آن بهره برده‌اند. تمام حسن کنایه در تأنی و تأملی است که خواننده به منظور دریافت مدلول و محتوا با آن مواجه می‌شود و کشف معنای ثانویه را شیرین و لذت‌بخش می‌کند. محققان مهم‌ترین علل اهمیت کنایه را که از قضا هریک به نوعی سبب افزایش ابعاد زیبایی‌شناسی آن می‌شوند را در موارد زیر دانسته‌اند: «دو بعدی بودن، نقاشی زبانی، عینیت بخشیدن به ذهنیت، ابهام، ایجاز، مبالغت، غرابت، آشنایی‌زدایی و استدلال.» (وحیدیان کامیار، ۱۳۸۳: ۱۴۲) در ۶ مورد از عناوین شاهد به کارگیری این صنعت هستیم: «آشفته‌حالات بیدار بخت»، «متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد»، «شیران روبه مزاج»، «سایه روشن»، «قصه ما به سر رسید».

* مجاز

مجاز از دیگر صنایعی است که به سبب آن از معنای حقیقی واژه عدول صورت می‌گیرد و همین امر گاه اسباب پیچیدگی معنا را فراهم می‌آورد. درباره تأثیر و اهمیت مجاز، نکته‌هایی قابل یادآوری است؛

از جمله آنکه «اگر لفظ حقیقی را به کار بریم، تمام جوانب معنی آن به ذهن می‌رسد ولی در بیان مجازی، شوقی هست برای جستجو و طلب مفهوم تازه‌تر و این یک عامل روانی است که سخن را تأثیر و نفوذ می‌بخشد.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۷: ۱۰۶)

یکی دیگر از رموز زیبایی مجاز که هم‌زمان سبب افزایش تأثیرگذاری آن بر مخاطبان می‌شود، آن است که به کارگیری مجاز در زنجیره سخن به لحاظ تلفظ در بیشتر موارد با سهولت بیشتر و نوایی خوش‌آهنگ‌تر صورت می‌پذیرد و نیز می‌تواند گوینده را در جهت بیان یک مضمون در وجوه متعدد یاری رساند.

گفتنی است که هر مجازی علاوه بر قرینه‌ای - اعم از لفظی و معنوی - که ذهن شنونده را از معنی حقیقی منصرف نموده و به معنی مجازی متوجه می‌سازد، به علاقه‌ای نیاز دارد که مجوز استعمال لفظ در معنای مجازی گردد. (رجایی، ۱۳۹۹: ۱۴۸) مجاز را باعلاقه‌های محلیه، لازمیت و جنس در ۱۰ عنوان می‌بینیم: «رازهای سرزمین من»، «در ولایت هوا»، «صداخونه»، «آواز کشتگان»، «اهل غرق» و ...

* تلمیح

بررسی تلمیح در آثار یک نویسنده - حتی عناوین آثار داستانی او - منجر به شناخت نظام و ساختار فکری نویسنده و علایق و باورهایش می‌شود و همچنین نشانه‌ای از وسعت اطلاعات و غنای فرهنگی اوست. یکی از کاربردهای تلمیح این است که سخن را به گونه‌ای به مخاطب ارائه می‌دهد که خلاصه کلام را دریابد و تصویری در ذهن او نقش می‌بندد که این تصویر درک مطلب را با زیبایی هنری و ذهنی همراه می‌کند. تلمیح پربسامدترین صنعت ادبی است که در ۱۱ عنوان به کار رفته است:

- «آواز کشتگان»: تلمیح به بیتی از سعدی:

«عاشقان کشتگان معشوق‌اند / برنیاید ز کشتگان آواز» (سعدی، ۱۴۰۰: ۵۰)

- «بوی جوی مولیان»: تلمیح به بیتی از رودکی:

«بوی جوی مولیان آید همی / یاد یار مهربان آید همی» (رودکی، ۱۳۹۱: ۱۱۳)

- «کید الخائنین»: تلمیح به آیه ۵۲ سوره یوسف:

« دَلِّكَ لِيُعَلِّمَنَّ اَبْنِيَّ كَيْفَ يَأْتِيهِمْ وَ اِنَّ اِلٰهَهُمْ لَ الْعَزِيزُ الرَّحِيْمُ » (یوسف: ۵۲)

- «پر سیمرخ»: تلمیح به نام پرنده اسطوره‌ای - افسانه‌ای ایران زمین.

- «گیوتین»: تلمیح به نام دستگاهی که در زمان انقلاب فرانسه و مدت‌ها پس از آن برای اجرای

مجازات اعدام به کار می‌رفت. این نام از نام خانوادگی پزشکی فرانسوی-ژوزف گیوتن^۱ - گرفته شده که نخستین بار پیشنهاد استفاده از چنین دستگاهی را مطرح کرد.

- «آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من»: (تلمیح به عنوان مجموعه آثار شاملو با نام «دشنه در دیس»)

* تناسب

آرایهٔ تناسب یا مراعات نظیر از آرایه‌هایی است که بیشترین کاربردها را در ادب فارسی دارد. «اگر تناسب و تقارن بین کلمات به روش هنرمندانه باشد، باعث ایجاد موسیقی معنوی، رسایی و شیوایی کلام می‌شود، ارزش ادبی کلام را بالا می‌برد و شنونده را راغب به شنیدن آن می‌کند.» (اسفندیارپور، ۱۳۸۸: ۱۱۳)

پس از تلمیح و مجاز، تناسب پر بسامدترین آرایه‌ای است که در میان عناوین داستانی مدنظر، ۹ مرتبه به کار رفته است. مانند: «شیران روبه مزاج»، «توشای پرندهٔ غریب زاگرس»، «خاک حاصلخیز»، «بارگاه شاهانه»، «اسکندر و سمندر در گردباد»، «سیمرغ»، «یوزپلنگانی که با من دویده‌اند».

* تضاد و تناقض

برخی از محققان در تضاد قرار گرفتن دو امر را وقتی زیباتر می‌دانند که از میان امور بدیع و دارای غرابت برگزیده شود. تضاد و تناقض ظاهری کلمات - به‌ویژه در عنوان آثار که خواننده در وهلهٔ اول با آن مواجه می‌شود - باعث درنگ و توجه شنونده یا خواننده و سپس کشف مفهوم زیبایی پنهان در آن می‌شود؛ به‌ویژه آرایهٔ متناقض‌نما که نویسنده از طریق آن «مضمونی ادعایی می‌آفریند و باگریز از منطق حاکم بر هستی، سبب آشنایی‌زدایی، برجسته شدن معنی، ایجاز، دو بعدی بودن و ابهام معنایی می‌شود.» (دیچز، ۱۳۶۶: ۲۵۶) در ۶ مورد از عناوین شاهد به کارگیری صنایع تضاد و تناقض هستیم:

«استخری پر از کابوس»: از آن‌جا که استخرها با آب پر می‌شوند، آوردن عبارت پر از کابوس یعنی پر کردن استخر از پدیده‌ای نامعلوم و نادیدنی؛ به عبارت دیگر یعنی استخری پر از هیچ و این نوعی تناقض را ایجاد می‌کند.

«تاتار خندان»: با توجه به آن‌که عنوان تاتار در سرگذشت تاریخی ایرانیان یادآور وحشی‌گری، قتل و غارت است، به نظر می‌آید به کار بردن صفت خندان در کنار این اسم، سبب ایجاد نوعی تناقض شده

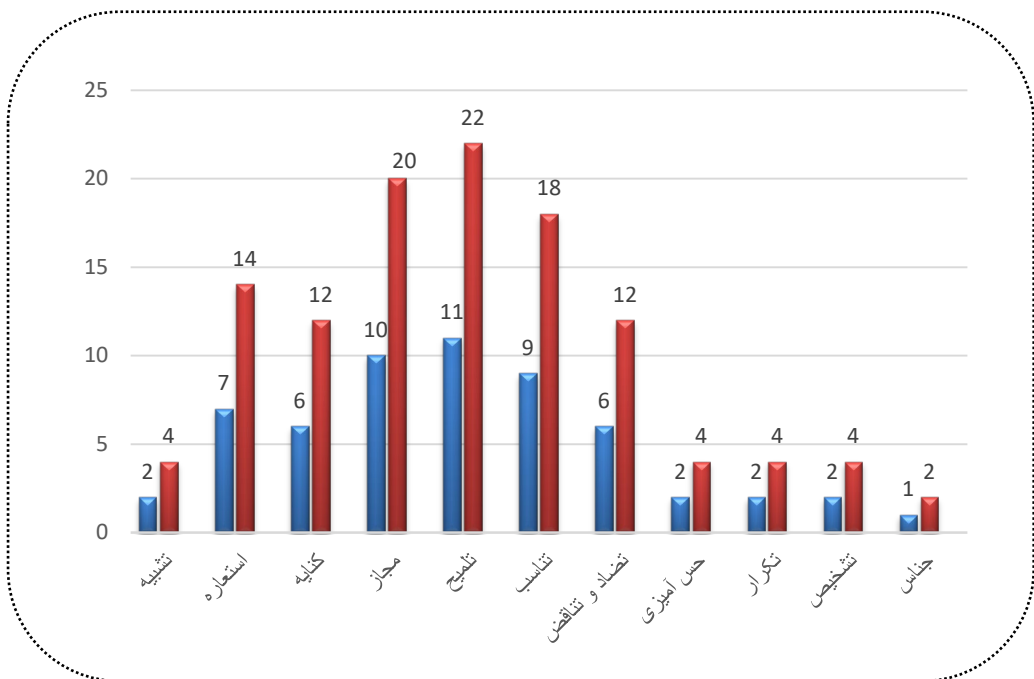
^۱ Joseph Guillotin

است.

«آواز کشتگان»، «آشفته‌حالان بیدار بخت»، «سایه روشن»، «چندین هزار و یک شب».

* گفتنی است که موارد دیگری از اقسام بدیع در میان عناوین یافت می‌شود که به علت کم کاربرد بودن - با داشتن یک یا دو بسامد - به‌طور جداگانه به آن‌ها نپرداختیم اما شاهد مثال هریک را در زیر عنوان می‌کنیم:

- حس آمیزی: «سال‌های بنفش» و «جمعه خاکستری»
- تکرار (واژه آرایبی): «چاه به چاه» و «متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد»
- تشخیص: «بافته‌های رنج» و «آواز کشتگان»
- جناس: «بوی جوی مولیان»

نمودار ۵: بررسی اقسام موسیقی معنوی (منبع: یافته‌های پژوهش)

۲-۱-۳. واژگان

کوچک‌ترین واحد معنایی که انسان برای انتقال مفاهیم و زیباسازی آن به شکل انفرادی یا در یک زنجیره منظم از آن بهره می‌گیرد، واژه نام دارد. «واژگان به منزله ابزار و مصالح اصلی ادبیات، گونه‌ها و جلوه‌های مختلفی دارند که هریک از آنان بر توانمندی و ظرفیت واژگان در خلق آثار ادبی می‌افزایند.

بخشی از میزان خلاقیت و قدرت انتقال عاطفه و درونمایه از سوی نویسنده، بسته به میزان آگاهی و توان به‌کارگیری خلاقه او از این ظرفیت‌ها و ساحت‌های مکشوف و نامکشوف موجود در واژگان است.» (فتوحی، ۱۳۹۰: ۳۵۱)

چگونگی گزینش واژگان در آثار حوزه ادبیات نمایان‌گر استعداد و قابلیت آفرینندگان آن آثار است. واژگان منتخب به هر میزان که در تبیین تفکرات و اعتقادات شخصیت‌ها و اشاره به زیر و بم‌های رخدادهای داستانی قابل‌تر باشند، به همان مقدار درگیری و ماندگاری اثر تأثیرگذارند. نوع الفاظ نویسنده و میزان استفاده وی از واژگان رسمی یا عامیانه، حسی یا انتزاعی، اسامی خاص یا عام و نیز واژگان دارای رویکردهای سیاسی-اجتماعی، طبیعت‌گرا و ... گونه خاصی از سبک را ایجاد می‌کند و از جمله مشخصه‌هایی است که در تحلیل لایه واژگانی عناوین به آن‌ها پرداخته می‌شود:

* واژگان ذهنی یا انتزاعی

در مطالعات مربوط به عناوین داستانی، عنایت به میزان تمایل نویسندگان به ذهنی یا عینی بودن الفاظ و ارتباط آن‌ها با دنیای ناپیدای درون و جهان آشکارای بیرون از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ به گونه‌ای که توجه بیشتر نویسنده به هر یک از این دو گرایش، علاوه بر ایجاد شاخصه‌های زیبایی‌شناسی و جذابیت معنایی یکی از عوامل مشخص‌کننده جایگاه نویسنده در مکتب‌های ادبی به شمار می‌آید. به طور کلی نویسندگان در هر اثر ادبی و حتی عناوین آن‌ها ناگزیرند که از هر دو قسم واژگان عینی و ذهنی استفاده کنند؛ اما اختصاص دادن بسامد بیشتر به کاربرد یک گروه از واژگان به سبک خاص نگارنده و انگیزه او از نگاشتن مرتبط می‌شود.

واژگان ذهنی یا انتزاعی از آنجا که به سرعت و وضوح واژگان عینی نمی‌توانند تصویر روشنی از مدلول یا مصداق خود در ذهن مخاطب ایجاد کنند، دیرپاب‌تر و خواهان تلاش بیشتر خواننده برای درک معنای خود هستند؛ از این رو به تنهایی یا از طریق تلفیق با واژگان عینی می‌توانند سبب ایجاد هیئت هنرمندانه‌تر در صورت عناوین شوند و کنج‌کاوی و ریزینی هر چه بیشتر مخاطب را موجب شوند. در ۱۹ مورد از عناوین داستان‌های این دوره با واژگانی روبه‌رو می‌شویم که دربردارنده مفاهیمی انتزاعی‌اند:

«بافته‌های رنج»، «جزیره سرگردانی»، «ما فقط از آینده می‌ترسیم»، «استخری پر از کابوس»، «توشای

پرنده غریب زاگرس»، «ماجرای دهشتناک کلمه‌که»، «آشفته‌حالان بیدار بخت و ...» .

*** واژگان نشان‌دار**

زبان‌شناسان تقسیم‌بندی‌های دیگری نیز برای واژگان در نظر گرفته‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به واژه‌های نشان‌دار و بی‌نشان نیز اشاره کرد. آن‌ها بر این باورند که «واژه‌های بی‌نشان تنها نمادی از واقعیت‌اند و به مصادیق ذاتی یا تجربیدی اشاره دارند؛ درحالی‌که واژه‌های نشان‌دار علاوه بر اشاره به مصداق خاص، نگرش‌گوینده و نویسنده را نیز در بردارند.» (یارمحمدی، ۱۳۸۳: ۱۳۴).

بار مثبت یا منفی موجود در واژگان نشان‌دار، در حقیقت جلوه‌دهنده و انعکاسی از چشم‌اندازها، ملاحظات و برداشت‌های خاص یک داستان‌نویس در رابطه با یک موضوع است. نوشتارهای ادبی و بیانات ایدئولوژیک، اصولاً فردی و دربرگیرنده نظرها‌های شخصی نگارندگان و متکلمان‌اند. از همین‌رو اگر مملو از واژگان نشان‌دار باشند نیز کاملاً عادی و رایج تلقی می‌شوند.

وجود چنین واژگانی در عناوین داستان‌های این دوره عموماً با پس‌زمینه سیاسی - اجتماعی و یا واژگان مرتبط با جلوه‌های طبیعت قابل مشاهده هستند:

*** واژگان با رویکرد سیاسی - اجتماعی**

هر زمان در تاریخ اقوام و ملل رخدادی سیاسی، اجتماعی یا فرهنگی به ویژه در سطحی وسیع ظهور می‌کند، در پی خود فرهنگ و ادبیات ویژه آن دوره را نیز به دنبال می‌آورد که عموماً این ادبیات به دست کسانی که در پیدایش آن رخداد‌های عظیم، ایفاگر نقشی بوده‌اند و یا نسل پس از آنها نظم و انسجام می‌یابد. کثرت به‌کارگیری چنین واژگانی از جانب داستان‌نویسان این دوره به خوبی‌گویای حساسیت دوران و جریان‌های خاص سیاسی - اجتماعی ایران در سال‌های ابتدایی پیروزی انقلاب اسلامی و دوران جنگ تحمیلی است که بازگوکننده قدرت‌های سیاسی، ارزش‌های اخلاقی، خدمت و خیانت، شجاعت و بلاهت، ایثارگری و عوام‌فریبی و... هستند، همگی زیرمجموعه مفاهیم سیاسی - اجتماعی محسوب می‌شوند که البته این نمود گاهی در لفافه و همراه با چاشنی طنز بوده و گاهی نیز با صراحت لهجه و کاملاً بی‌پرده بیان شده است.

از سویی در این دوران با داستان‌هایی روبه‌رویم که نگارش آن‌ها مربوط به سال‌های قبل از انقلاب است که به دلیل عدم دریافت مجوز چاپ، پس از پیروزی انقلاب منتشر شده و علاوه بر داشتن مضامینی سیاسی - اجتماعی عمدتاً با عناوینی نمادین که توصیف‌کننده مرگ، ناامیدی، تنهایی و تاریکی‌اند در اختیار خوانندگان قرار گرفته‌اند. این عناوین مصداق همان واژه‌های نشان‌داری‌اند که در ادامه به ذکر آن‌ها می‌پردازیم:

«آواز کشتگان»، «سال‌های بنفش»، «کیدال‌خائین»، «ما فقط از آینده می‌ترسیم»، «نشانه‌های صبح»، «آشفته‌حالان بیدار بخت» و ...

* واژگان با رویکرد طبیعت‌گرا

طبیعت در آثار برخی از نویسندگان این دوره - به ویژه زمانی که در معرض دید همگان یعنی در عنوان قرار می‌گیرد - الهام‌بخش روحیه امیدواری و زندگی و گاه محملی است در خدمت بخش اندیشگانی و عاطفی داستان و گاهی نیز سبب ارتقاء کارکردهای اجتماعی - فرهنگی داستان می‌شود. گاه طبیعت تمثیل یا سمبلی از یک درونمایه سیاسی - اجتماعی به شمار می‌رود و گاهی نیز حسن و وجهت آن برداشت‌ها و عواطف غنایی نویسنده را تحریک می‌کند و بر لطافت و خلاقیت اثر افزوده و سبب توجه بیشتر مخاطبان به متن خواهد شد:

«بوی جوی مولیان»، «خاک حاصلخیز»، «نشانه‌های صبح»، «چندین هزار و یک‌شب»، «پاجوش»، و

....

در مقابل یکی دیگر از ویژگی‌های طبیعت‌گرایی «توجه به جنبه‌هایی از طبیعت و جهان عینی است که به دلیل اشتغال بر فضاهایی نیمه‌روشن یا تاریک و ترسناک در خواننده، تداعی گر ملامت، انزجار، تباهی، زوال و نیستی است؛ تصاویری از این دست را طبیعت سیاه گویند.» (کوپا و اسماعیلی، ۱۳۹۰:

(۱۴۴)

تفکرات فلسفی، ظهور انواع انقلاب‌های سیاسی و اجتماعی و نیز ارائه الگوهای نوین و مدرن در مقوله‌های انسان‌شناسی و زیبایی‌شناسی را می‌توان از علل روی آوردن به رویکرد طبیعت سیاه دانست که هر یک از داستان‌نویسان با عنایت به مقطع زمانی که از آن می‌نویسند، تغافل از آن را روا نمی‌دارند: «ریشه در اعماق»، «جزیره سرگردانی»، «اسکندر و سمندر در گردباد»، «سایه روشن»، «روز اسب‌ریزی»، «کشتزار استخوان‌های سهراب» و ...

* واژگان بیگانه

بهره‌گیری از زبان، اساسی‌ترین راهکاری است که انسان‌ها طی قرن‌های متمادی به منظور ارتباط و پیوند با دیگران به آن توسل جسته‌اند. به همین سبب جایگاه الفاظ و واژگان در تداوم حیات بشر را باید بسیار خطیر دانست. کمیت و کیفیت - داخلی یا خارجی - کاربرد واژگان توسط هر شخص به نوعی بازتاب‌دهنده بینش، معرفت، معلومات و اسلوب زندگی وی محسوب می‌شود. چنین فرایندی تحت

تأثیر تبادلات فرهنگی، نیازهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، رسانه‌های گروهی، نزدیکی مرز جغرافیایی، مهاجرت‌ها یا عدم وجود معادل‌های معنایی مناسب و ... به وجود آمده و سبب ایجاد تأثیرات چشم‌گیری در گویش‌ها، فرهنگ و مدنیت اقوام و ملت‌ها شده است. «زبان فارسی نیز از دایره این ماجرا بیرون نبوده و می‌توان گفت که در مدتی کمتر از صد سال، نخست آرام آرام و سپس با شتابی روزافزون از نظر واژگان و نیز شیوه بیان با دگرگشت ژرفی مواجه شده که همگام با دگرگونی‌های شگرف اجتماعی و سیاسی و اقتصادی در ایران بوده است. بدین معنا که با دگرگونی شکل زندگی و راه یافتن اندیشه‌ها، هنجارها، نهادها و حتی ابزارهای تازه، ناگزیر واژگان و اصطلاحات هماهنگ با این شکل از زندگی نیز پدید آمده و رواج یافته‌اند.» (آشوری، ۱۳۷۵: ۱۳۸) البته قابل ذکر است که مسئله نفوذ یا وام‌گیری‌های زبانی و واژگانی تنها مختص دوران معاصر نیست؛ بلکه در قرون و اعصار گذشته نیز شاهد این ارتباط و تأثیر بوده‌ایم. در ارتباط با پژوهش حاضر گفتنی است که «میزان استفاده از واژگان بیگانه به ویژه انگلیسی و فرانسوی - پس از انقلاب اسلامی نسبت به پیش از انقلاب سیر صعودی داشته است و بنابراین می‌توان این گونه استنباط کرد که با گذشت زمان، افزایش وام‌گیری در زبان‌ها امری طبیعی خواهد بود که عواملی چون میزان سلطه، اعتبار اجتماعی، خلأهای ارتباطی، اختراع ابزارهای فنی تازه یا حس تفوق و برتری‌جویی و ... این فرایند را تسریع خواهد کرد.» (مدرسی، ۱۳۸۷: ۸۷). در تعداد قابل توجهی - ۸ مورد - از عناوین، واژگانی متعلق به زبان‌های عربی، یونانی، آلمانی، انگلیسی، ترکی و فرانسوی یافت می‌شود که مجموعاً ۱۶ درصد از عناوین را شامل می‌شوند:

- واژگان عربی: «کید الخائنین»، «افسانه بنی طی»
- واژگان یونانی: «آنتینوس دلاور»
- واژگان آلمانی: «آشویتس خصوصی دکتر شریفی»
- واژگان انگلیسی: «پارچه سلیکا هدیه گرگین خان»
- واژگان ترکی: «تاتار خندان»، «آرنایرمان و دشنه و کلمات در بازوی من»
- واژگان فرانسوی: «گیوتین»

* واژگان کهن (آرکائیسیم)^۱

آرکائیسیم کاربرد کلمات، عبارات یا دستور زبان قدیم است که در زبان هنجار امروز چندان متداول نیست و استفاده از آن سبب آشنایی‌زدایی و برجستگی کلام خواهد شد. به طور کلی متمایز و سرآمدسازی زبان، آفرینش حس حیرت و تحسین، ازدیاد قابلیت‌های آوایی، ایجاد احساس غربت یا حس نوستالژیک^۲، پیوستگی فکری با گذشته، خروج از زبان مرسوم و متداول و گاه رویارویی و ناهمسازی با مبانی اندیشگانی امروز را از اهداف باستان‌گرایی در حوزه ادبیات و داستان دانسته‌اند. (کادن، ۱۳۸۰: ۳۹) این مورد خاص را در ۱۵ مورد از عناوین می‌بینیم:

«شیران روبه مزاج»، «ماجرای دهشتناک کلمه‌که»، «متبرک باد خلیفه بودن انسان بر زمین متبرک باد»، «پر سیمرغ»، «تاتار خندان»، «کشتزار استخوان‌های سهراب» و ...

* واژگان اقلیمی^۳

صبغه اقلیمی، یکی از خصایص داستان‌های معاصر است که در آن نویسنده جلوه‌های رنگارنگ زندگی در محیطی خاص و علاقه به آن را در محتوا یا حتی عنوان داستانش - به صورت موجز- بیان می‌کند. این خصیصه به داستان او رنگ محلی می‌بخشد و همچنین داستان را با بافت‌های اجتماعی و تاریخی‌اش پیوند می‌زند؛ به ویژه زمانی که نویسنده تلاش نموده تا با دستمایه قراردادن اقلیم محل زندگی خود گاه به فراخور اوضاع، ندایی اعتراض آمیز نیز علیه نابسامانی‌های موجود سر دهد: «توشای پرندۀ غریب زاگرس»، «تاتار خندان»، «غریبه در شهر»، «چته‌ها»، «دبستان کردستان»، «بوی جوی مولیان»، «اهل غرق» و ...

* اسامی خاص

بخش قابل توجهی از عناوین، حاوی اسامی خاصی هستند که در این گونه موارد، عامل اصلی در گزینش عنوان، تأکید بر فرد، زمان، مکان یا رویداد خاصی بوده است که طرح داستانی بر اساس آن شکل گرفته است. بدون شک چنین گزینشی به مثابه ابزاری در دست نویسندگان، خوانندگان را وسوسه و ترغیب می‌کند تا در متن داستان به جستجوی علت محوریت و موضوعیت آن اسم برآیند. از سوی دیگر به نظر می‌آید که داستان‌نویسان از به کارگیری یک اسم خاص در جایگاه عنوان در پی این

1. Archaism
2. Nostalgic
3. Climatit

هدف بوده‌اند که مقصود حقیقی خود را پیرامون این اسم پدیدار کرده و ضمن روایت پیشامدها و رویدادهایی که بر این اسم خاص می‌رود، نگرش و جهان‌بینی خود را نسبت به تحولات پیرامونی خود در دوره‌ای خاص بیان کنند. این اسامی خاص که در عنوان ۳۶ داستان از مجموع ۵۰ داستان به چشم می‌آیند، گاه به صورت واژه‌ای منفرد و گاه در ترکیب با اسامی و واژگان دیگر به کار برده شده‌اند:

* اسامی خاص انسان

در عنوان ۱۱ داستان از نام‌های خاص انسانی استفاده شده است. این گونه عناوین عموماً با هدف برگرداندن اعتبار برای فرد پدیدار شده‌اند؛ فردی که محور و کانون ماجراها و قضایای داستان است و در دیدار اول خواننده با داستان توجه او را به خود جلب می‌کند که در حقیقت نشانه‌ای است از چیرگی و محوریت شخصیت قهرمانانه، اعتقادات و تفکرات سیاسی، اجتماعی و فردی او:

«سیندخت»، «شیرزاد»، «اسکندر و سمندر در گردباد»، «آزاده خانم و نویسنده‌اش»، «دکتر بکتاش»، «آنتینوس دلاور» و ...

* اسامی حیوانات و گیاهان

به طور کلی حیوانات و گیاهان در ادبیات داستانی حضوری گسترده دارند که این حضور را در عناوین داستانی نیز که نمونه‌ی مشت از خروار هستند نیز به خوبی می‌توان مشاهده کرد. این مسئله نشان از جایگاه آن‌ها در بافت فرهنگی زندگی انسان دارد. این گونه داستان‌ها علاوه بر داشتن جنبه‌ی نمادین، گاه مضمونی پیچیده‌تر از سایر داستان‌ها نیز دارند.

داستان‌نویسان با انتخاب عنوانی که در شکلی مجمل توصیف‌گر صحنه‌ای مملو از شخصیت‌های حیوانی یا نباتی است، گاه در پی یافتن مدینه‌ی فاضله‌ی خویش هستند و از همین رو می‌توان ادعا کرد که این قسم از داستان‌نویسان همواره در بطن جامعه‌ی خویش زیسته و از تأثیر عرصه‌های سیاسی و اجتماعی روزگار خود دور نبوده‌اند. چنین عناوینی با توجه به جذابیت‌های مختص خود که در همان دیدار نخستین در خواننده به وجود می‌آورند، خاصیت اقناع‌بخشی به آن‌ها را نیز دارند: «شیران روبه‌مزاج»، «چته‌ها»، «توشای پرندۀ غریب زاگرس»، «پاجوش»، «بوزپلنگانی که با من دویده‌اند» و ...

* اسامی زمان

بدون شک استفاده از مفاهیم زمان‌مند در جایگاه عنوان نشان از اهمیت دوچندان آن برهه‌ی زمانی و وقایع و شخصیت‌هایی است که در آن دوره ظهور می‌کنند. این تکنیک نیز از دیگر روش‌هایی

است که داستان‌نویسان در آن با پرننگ جلوه دادن بازه زمانی خاصی - چه با عبارات مثبت و چه با عبارات منفی - سعی می‌کنند خواننده را در پی کشف علت اهمیت آن مقطع به خواندن داستان ترغیب نمایند. یکی از پرمودترین این جلوه‌ها مفاهیمی هستند که سعی دارند سیاهی و ظلمت شب را در تقابل با سپیدی و روشنایی روز قرار دهند و از پس این واژگان نمادین، نمودی از دوران اختناق و آزادی را به منصفه ظهور برسانند. گاهی نیز نویسندگان - به ویژه با فاصله گرفتن از سال‌های انقلاب و جنگ - فارغ از هرگونه جبهه‌گیری سیاسی، تنها اندیشه پرداختن به داستانی اجتماعی یا رمانتیک را در ذهن داشته‌اند. مانند: «بعد از عروسی چه گذشت»، «سال‌های بنفش»، «نشانه‌های صبح»، «چندین هزار و یک‌شب»، «جمعه خاکستری»، «ما فقط از آینده می‌ترسیم»، «روز اسب‌ریزی» و ...

* اسامی مکان

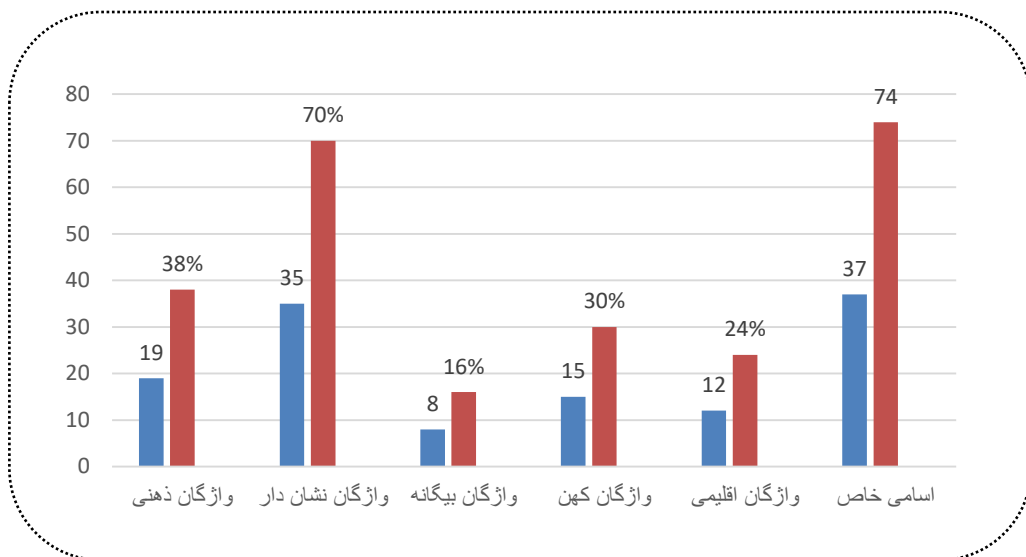
توجه خاص به مکان و موقعیت جغرافیایی که در عنوان اثر نمود پیدا می‌کند، نشان از پویایی و اهمیت فضا و موقعیت مکانی است که حوادث و رویدادها در آن به وقوع می‌پیوندند؛ مکانی شایان توجه که شخصیت‌های داستانی در آن رفت و آمد دارند و جهان داستانی به موازات ماجرا و محتوایش در آن به تصویر کشیده می‌شود. عناوینی که مفاهیمی مکان‌مند در خود دارند یا شامل مکان‌های عمومی‌اند که ظرفیت جهان‌شمول‌نگری بیشتری را پذیرا هستند یا شامل مکان‌های اختصاصی‌ترند. در هر حال مسئله قابل توجه آن است که داستان‌نویسان در انتخاب و توصیف مکان تلاش می‌کنند چندان از محیط خود فاصله نگیرند؛ چرا که جای دادن شخصیت‌های داستانی در موقعیت‌های از پیش شناخته شده منجر به کامیابی هر چه بیشتر مطالعه‌کنندگان در درک فضای داستان خواهد شد:

«رازهای سرزمین من»، «بارگاه شاهانه»، «جزیره سرگردانی»، «پادگان خاکستری»، «استخری پر از کابوس»، «آشویتس خصوصی دکتر شریفی»، «تاتار خندان» و ...

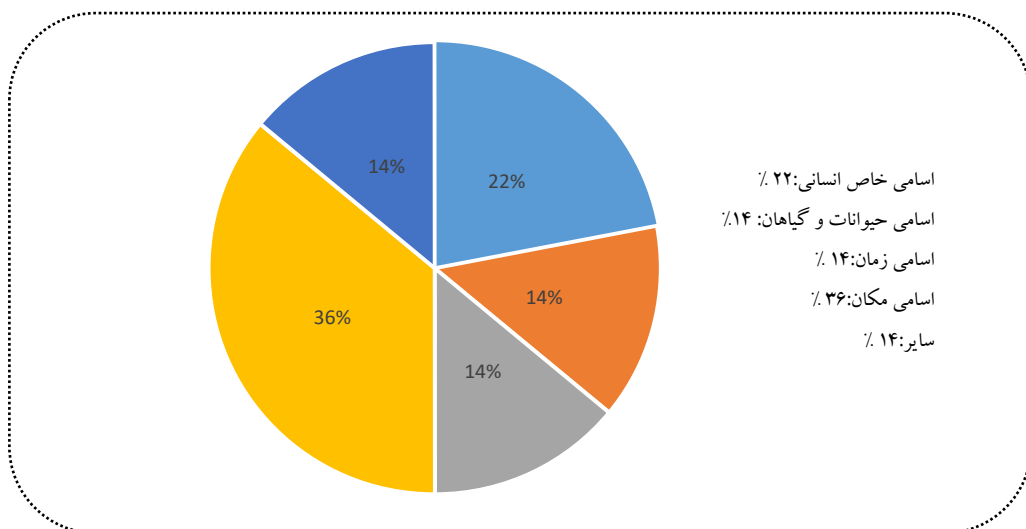
نتیجه‌گیری

پس از مطالعه و بررسی عنوان‌های ۵۰ داستان فارسی نوشته شده در سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ نتایج زیر قابل درک و دریافت هستند:

- داستان به عنوان یکی از انواع ادبی شاخص در دوره معاصر دارای جایگاهی است که بررسی عنوان آن از جهات مختلفی حائز اهمیت است؛ اعتباربخشی به داستان، تمایز آثار از یکدیگر و ایجاد پیش‌درآمدی ذهنی در ارتباط با مضمون آثار، برخی از علل اهمیت عنوان در داستان‌اند.

نمودار ۶: بررسی اقسام واژگان (منبع: یافته‌های پژوهش)

نمودار ۷: بررسی اقسام اسامی خاص (منبع: یافته‌های پژوهش)

در بخش دستوری تحلیل‌های زبانی، به نظر می‌رسد با توجه به آنکه قرار گرفتن واژگان در کنار یکدیگر یعنی در محور هم‌نشینی، تأثیر بسزایی در القای مفاهیم و مقاصد کلام دارد، نویسندگان نیز این موضوع را دستمایه‌ای قرار داده تا بتوانند از طریق به کار بستن آن بر زیبایی و تأثیر آفرینی عناوین آثار خود بیفزایند. از همین رو بیش از ۶۰ درصد عناوین داستانی در این دوره به صورت

ترکیبات وصفی و اضافی به کار رفته‌اند.

- نویسندگان با کاربرد اقسام مختلف موسیقی درونی توانسته‌اند علاوه بر ایجاد آهنگی زیبا و دلنشین که از ظاهر الفاظ برمی‌خیزد، در معانی ثانویه واژگان نیز دخل و تصرف کرده و مفاهیمی خاص را به ذهن متبادر کنند. گفتنی است که مصوت‌های بلند به علت تأثیرگذاری بیشتر از منظر آوایی و کارکردهای بلاغی و معنایی، با طبع مخاطب سازگارتر بوده و از همین رو با نسبت بیشتری توسط نویسندگان به کار برده شده‌اند.

در بخش موسیقی معنوی نیز به نظر می‌رسد که صنعت تلمیح به دلیل بهره‌مندی از پیشینهٔ پر بار تعلیمی، اساطیری و روایی و صنعت مجاز به علت گرایش دنیای معاصر به اختصار، سهولت بیان و هنجار موزون در ذهن زیباپسند مخاطب خوش‌تر نشسته و از همین رو مورد توجه خاص نویسندگان واقع شده‌اند.

- نویسندگان با کاربرد خلاقانهٔ جلوه‌های متعدد واژگانی در عنوان توانسته‌اند بر توانمندی و ظرفیت هرچه بیشتر واژگان در انتقال جذابیت‌های معنایی، لطایف و سنت‌های ادبی و به طور کلی برجسته‌سازی زبانی بیفزایند.

- خلاصه این که عناوین داستانی متأثر از دو عامل درون‌متنی و برون‌متنی‌اند؛ به عبارت دقیق‌تر بین عنوان آثار بررسی شده با فرهنگ، اقلیم زندگی و بسیاری از جهت‌گیری‌های سیاسی-اجتماعی نویسندگان به ویژه در سال‌های معاصر، همخوانی بسیاری دیده می‌شود. همین مسئله به خوبی گویای آن است که داستان‌نویسان ایرانی همواره تلاش کرده‌اند که تا حد امکان بین عنوان و مضمون آثار خود پیوند برقرار نموده و از طریق به کارگیری عناصر زیبایی‌آفرین سبب ایجاد شکلی هنرمندانه‌تر در صورت عناوین شوند تا موجب کنجکاوی، ریزینی و علاقه‌مندی هرچه بیشتر مخاطب شوند.

کتابنامه

قرآن کریم

آشوری، داریوش (۱۳۷۵). *بازاندیشی زبان فارسی (ده مقاله)*، چ ۲، تهران: مرکز.

اسفندیارپور، هوشمند (۱۳۸۸). *عروسان سخن*، چ ۳، تهران: فردوس.

بنی طالبی، امین؛ فروزنده، مسعود (۱۴۰۰). «کارکردهای عنوان داستان، در داستان‌های کوتاه ایرانی با تکیه بر داستان کوتاه‌نویسان شاخص پیش از انقلاب اسلامی»، پژوهشنامه ادبیات داستانی ۲(۱۲): ۵۴-۸۸

DOI:10.22126/RP.2021.6903.1418

حکیمی، محمدرضا (۱۳۶۰). *ادبیات و تعهد در اسلام*. ج ۲، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.

خلف، عماد (۱۳۹۶). «نظریه عنوان در رمان معاصر عربی و فارسی»، استاد راهنما: منوچهر اکبری، رساله دکتری، تهران: دانشگاه تهران.

خوش حساب، ساناز (۱۴۰۰). «تحلیل جامعه‌شناختی و ادبی عنوان داستان‌های فارسی از ۱۳۳۲-۱۳۵۷»، استادان راهنما: موسی پرنیان و سوسن جبری، رساله دکتری، کرمانشاه: دانشگاه رازی.

دیچز، دیوید (۱۳۶۶). *شیوه‌های نقد ادبی*، ترجمه غلامحسین یوسفی و محمد تقی صدیقانی، چ ۱، تهران: علمی.

رجایی، محمدخلیل (۱۳۹۹). *معالم البلاغه در علم معانی، بیان و بدیع*، چ ۵، شیراز: دانشگاه شیراز.

رودکی، عبدالله جعفر بن محمد (۱۳۹۱). *دیوان رودکی سمرقندی*، بر اساس نسخه سعید نفیسی، چ ۹، تهران: گویا.

ریچاردز، ا. آی (۱۳۸۱). *فلسفه بلاغت*، ترجمه علی محمدی آسیابادی، چ ۱، تهران: قطره.

زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۸۱). *نقد ادبی*، چ ۳، تهران: امیرکبیر.

سعدی، مصلح بن عبدالله (۱۴۰۰). *گلستان*، تصحیح و توضیح غلامحسین یوسفی، چ ۱۵، تهران: خوارزمی.

شعبانی، شیوا (۱۴۰۰). «بررسی و تحلیل عنوان نشریات فارسی از آغاز تا سال ۱۳۲۰»، استاد راهنما: طاهره میرهاشمی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، اراک: دانشگاه اراک.

شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۶۸). *موسیقی شعر*، چ ۲، تهران: آگاه.

شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۸۶). *زمینه اجتماعی شعر فارسی*، چ ۴، تهران: اختران.

شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۸۷). *ادوار شعر فارسی*، چ ۵، تهران: سخن.

شمیسا، سیروس (۱۳۸۱). *بیان*، چ ۹، تهران: فردوس.

شمیسا، سیروس (۱۳۹۳). *نگاهی تازه به بدیع*، چ ۱۴، تهران: فردوس.

فتوحی رود معجنی، محمود (۱۳۹۰). *سبک شناسی (نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها)*، چ ۳، تهران: سخن.

کادن، جی. ای (۱۳۸۰). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*، ترجمه کاظم فیروزمند، چ ۱، تهران: شادگان.

کوپا، فاطمه؛ اسماعیلی، محسن (۱۳۹۰). «طبیعت سیاه و شعر معاصر»، فصلنامه علمی پژوهشی نقد ادبی ۴(۱۳): صص ۱۴۳-۱۷۰.

محمدی، ابراهیم؛ غفوری حسن آباد، عفت؛ حقدادی، عبدالرحیم (۱۳۹۳). «تحلیل تطبیقی عنوان داستان در آثار صادق هدایت و زکریا تامر»، فصلنامه پژوهش‌های ادبیات تطبیقی ۲(۴): صص ۱۹۱-۲۱۷.

مدرسی، یحیی (۱۳۸۷). «برخی مسائل نظری در جامعه‌شناسی زبان»، مجله زبان‌شناسی ۱(۲): صص ۴۱-۵۱.

میرعابدینی، حسن (۱۴۰۰). *فرهنگ داستان‌نویسان ایران از آغاز تا ۱۳۹۰*، چ ۷، تهران: چشمه.

وحیدیان کامیار، تقی (۱۳۸۳). *زبان چگونه شعر می‌شود*، چ ۱، مشهد: سخن‌گستر.

یارمحمدی، لطف‌الله (۱۳۸۳). *گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی*، چ ۲، تهران: هرمس.

References

- Ashouri, D. (1996). *Rethinking of the Persian Language (Ten Articles)*, 2nd edition. Tehran: Markaz Publications. (In Persian)
- Bani Talebi, A. & Forouzandeh, M. (2021). "Functions of Story Titles in Iranian Short Stories with a Focus on Prominent Pre-Revolution Short Story Writers", *Journal of Research on Fictional Literature* 2(12): 54-88. (In Persian)
- Ditcher, D. (1987). *Methods of Literary Criticism*, translated by G. Yousofi and M. T. Sediqani, 1st edition. Tehran: Elmi Publications. (In Persian)
- Esfandiarypour, H. (2009). *The Graceful Sayings*, 3rd edition. Tehran: Ferdows Publications. (In Persian)
- Fotouhi-Roud Majani, M. (2011). *Stylistics (Theories, Approaches, and Methods)*, 3rd edition. Tehran: Sokhan Publications. (In Persian)
- Hakimi, M. R. (1979). *Literature and Commitment in Islam*, 2nd edition. Tehran: Office of Islamic Culture Publications. (In Persian)
- Kaden, J. E. (2001). *Dictionary of Literary Terms*, Translated by; K. Firouzmand, 1st edition. Tehran: Shadgan Publications. (In Persian)
- Khalaf, E. (2017). "The Theory of Title in Contemporary Arabic and Persian Novels", supervised by M. Akbari, Doctoral Dissertation, Tehran: University of Tehran Publications. (In Persian)
- Khosh-hesab, S. (2021). "Sociological and Literary Analysis of Persian Story Titles from 1953-1978", Supervised by; M. Peranian and S. Jabari, Doctoral Dissertation, Kermanshah: Razi University. (In Persian)
- Kupa, F. & Ismaili, M. (2011). "The Black Nature and Contemporary Poetry", *Quarterly Scientific Research Journal of Literary Criticism* 4(13): pp.143-170. (In Persian)

- Mirabedini, H. (2021). *Dictionary of Iranian Storytellers from the Beginning until 1390*, 7th edition, Tehran: Cheshmeh Publications. (In Persian)
- Modarresi, Y. (2008). "Some Theoretical Issues in Sociolinguistics", *Iranian Journal of Linguistics* 1(2): 41-51. (In Persian)
- Mohammadi, E., Ghafouri Hassanabad, A., & Hagh-Dadi, A. (2014). "Comparative Analysis of Story Titles in the Works of Sadegh Hedayat and Zakaria Tamer", *Comparative Literature Research Quarterly* 2(4): 191-217. (In Persian)
- Rajai, M. K. (2020). *Ma'alem al-Balagha in the Science of Meaning, Expression, and Rhetoric*, 5th edition. Shiraz: Shiraz University Publications. (In Persian)
- Richards, I. A. (2004). *Philosophy of Rhetoric*, Translated by; A. Mohammadi Asiabadi, 1st edition. Tehran: Ghatreh Publications. (In Persian)
- Roudaki, A. J. M. (2012). *Divan of Roudaki Samarkandi*, based on the Saeed Nafisi manuscript, 9th ed., Tehran: Goya. (In Persian)
- Saadi, M. B. A. (2021). *Golestan*, Edited and Explained by; G. Yousofi, 15th edition, Tehran: Kharazmi Publications. (In Persian)
- Shafiei-Kadkani, M. R. (1989). *The Music of Poetry*, 2nd edition. Tehran: Agah Publications. (In Persian)
- Shafiei-Kadkani, M. R. (2007). *Social Background of Persian Poetry*, 4th edition. Tehran: Akhteran Publications. (In Persian)
- Shafiei-Kadkani, M. R. (2008). *Persian Poetry Eras*, 5th edition. Tehran: Sokhan Publications. (In Persian)
- Shahbani, S. (2021). "Review and Analysis of Persian Journal Titles from the Beginning until 1941", Supervised by; T. Mirhashemi, Master's Thesis, Arak: Arak University Publications. (In Persian)
- Shamisa, S. (2002). *Expression*, 9th edition. Tehran: Ferdows Publications. (In Persian)
- Shamisa, S. (2014). *A Fresh Look at Rhetoric*, 14th edition. Tehran: Ferdows Publications. (In Persian)
- Vahidian Kamyar, T. (2004). *How Language Becomes Poetry*, 1st edition. Mashhad: Sokhan-Gostar Publications. (In Persian)
- Yarmohammadi, L. (2004). *Common and Critical Discourse Analysis*, 2nd edition. Tehran: Hermes Publications. (In Persian)
- Zarrinkoob, A. H. (2002). *Literary Criticism*, 3rd edition. Tehran: Amir Kabir Publications. (In Persian)